
Рецензії

Reviews

УДК 929:328.131-051Лнз(049.32)

DOI: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2026-37-Kornovenko>

Serhii Kornovenko

Doctor of History, Professor, Director of the Research Institute of Peasantry and Agrarian History Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6268-2321>

e-mail: s-kornovenko@ukr.net

Bibliographic Description of the Article: Kornovenko, S. (2026) The Prime Minister of the Ukrainian State of 1918: A New Study of the Figure of Fedir Lyzohub (review of the monograph by R. Pyrih and R. Tymchenko, *Fedir Lyzohub – Prime Minister of the Hetman Government (May–November 1918)*. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine, 2026. 252 p.). *Ukrainskyi Selianyn [Ukrainian peasant]*. 37, 100–104. (In Ukrainian). doi: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2026-37-Kornovenko>

**THE PRIME MINISTER OF THE UKRAINIAN STATE OF 1918: A NEW STUDY OF
THE FIGURE OF FEDIR LYZOHUB
(REVIEW OF THE MONOGRAPH BY R. PYRIH AND R. TYMCHENKO, *FEDIR
LYZOHUB – PRIME MINISTER OF THE HETMAN GOVERNMENT (MAY–
NOVEMBER 1918)*. KYIV: INSTITUTE OF HISTORY OF UKRAINE, NATIONAL
ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE, 2026. 252 P.)**

Abstract. The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of the monograph *Fedir Lyzohub – Prime Minister of the Hetman Government (May–November 1918)* by R. Pyrih and R. Tymchenko, to determine its scholarly significance, source base, methodological approaches, and the authors' contribution to the study of Fedir Lyzohub's personality and the functioning of the governmental institutions of the Ukrainian State in 1918.

Scientific novelty. The contribution of the monograph's authors to the reconstruction of a holistic biographical and political portrait of Fedir Lyzohub from the late 19th to the early 20th century is revealed.

Conclusions. The monograph by R. Pyrih and R. Tymchenko is a substantial academic study that, on the basis of a representative source base, comprehensively examines the origins, socio-political activities, ideological orientations, and state-building efforts of Fedir Lyzohub. The authors convincingly reveal the peculiarities of the functioning of the Council of Ministers of the Ukrainian State, the role of its chairman in implementing reforms, his relations with Hetman Pavlo Skoropadskyi and the German allies, as well as the Prime Minister's influence on the key directions of domestic policy. The review emphasizes the high scholarly level of the work, its logical structure, critical treatment of sources, and the successful combination of political history with a biographical approach. It is stressed that the monograph significantly expands our understanding of the personal dimension of Ukrainian state-building during the Hetmanate period and constitutes an important contribution to contemporary Ukrainian historiography.

Keywords: Fedir Lyzohub, Pavlo Skoropadskyi, Ukrainian State, Hetmanate, Council of Ministers, state-building, Ukrainian Revolution.

Сергій Корновенко

доктор історичних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту селянства та вивчення аграрної історії, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6268-2321>
 e-mail: s-kornovenko@ukr.net

Бібліографічний опис статті: Корновенко С. Прем'єр-міністр Української Держави 1918 року: нове дослідження постаті Федора Лизогуба (рецензія на монографію: Пиріг Р., Тимченко Р. Федір Лизогуб – прем'єр-міністр гетьманського уряду (травень–листопад 1918 року). Київ: Інститут історії України НАН України, 2026. 252 с.). *Український селянин*. 2026. Вип. 37. С. 100–104. doi: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2026-37-Kornovenko>

ПРЕМ'ЄР-МІНІСТР УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1918 РОКУ: НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТАТІ ФЕДОРА ЛИЗОГУБА (РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ: ПИРИГ Р., ТИМЧЕНКО Р. ФЕДІР ЛИЗОГУБ – ПРЕМ'ЄР-МІНІСТР ГЕТЬМАНСЬКОГО УРЯДУ (ТРАВЕНЬ–ЛИСТОПАД 1918 РОКУ). КИЇВ: ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ, 2026. 252 С.)

Анотація. Метою статті є аналіз монографії Р. Пирога та Р. Тимченка «Федір Лизогуб – прем'єр-міністр гетьманського уряду (травень – листопад 1918 року)»: з'ясування її наукової значущості, джерельної бази, методологічних підходів та внеску авторів у дослідження постаті Федора Лизогуба і функціонування урядових структур Української Держави 1918 р.

Наукова новизна. Розкрито внесок авторів монографії у відтворення цілісного життєвого та політичного портрета Федора Лизогуба кінця XIX – початку XX ст.

Висновки. Монографія Р. Пирога та Р. Тимченка є ґрунтовним академічним дослідженням, в якому на основі репрезентативної джерельної бази висвітлено походження, громадсько-політичну діяльність, світоглядні орієнтири та державницьку працю Федора Лизогуба. Автори переконливо розкрили особливості функціонування Ради Міністрів Української Держави, роль її голови у реалізації реформ, взаємовідносини з гетьманом Павлом Скоропадським і німецькими союзниками, а також вплив прем'єра на ключові напрями внутрішньої політики. Відзначено високий науковий рівень праці, логічність структури, критичне опрацювання джерел та вдале поєднання політичної історії з біографічним підходом. Наголошено, що монографія суттєво розширює уявлення про персональний вимір українського державотворення доби Гетьманату та є вагомим внеском у сучасну українську історіографію.

Ключові слова: Федір Лизогуб, Павло Скоропадський, Українська Держава, Гетьманат, Рада Міністрів, державотворення, Українська революція.

Постановка проблеми

У 2026 р. виповнилася 108-та річниця приходу до влади гетьмана Павла Скоропадського і проголошення Української Держави. 7,5 місяців її існування – один із етапів національного державотворення початку XX ст. Здобутки і невдачі того періоду – предмет постійної уваги і осмислення з боку науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Попри чисельну та різножанрову історіографічну спадщину з історії новітнього гетьманату 1918 р., не всі аспекти висвітлено повною мірою. Насамперед йдеться про персоналістський вимір. Левова частка інтелектуального продукту не одного покоління дослідників присвячена постаті Павла Скоропадського. Така ситуація є цілком закономірною з огляду на масштаб особистості гетьмана, його внеску в розвиток української державності періоду Української революції 1917–1921 рр. З іншого боку, в «гетьманській тіні» перебувають ті, хто безпосередньо реалізовував гетьманську стратегію, розбудовуючи Українську Державу.

Мета статті

Метою статті є аналіз монографії Р. Пирога та Р. Тимченка «Федір Лизогуб – прем'єр-міністр гетьманського уряду (травень – листопад 1918 року)»: з'ясування її наукової значущості, джерельної бази, методологічних підходів та внеску авторів у дослідження постаті Федора Лизогуба і функціонування урядових структур Української Держави 1918 р.

Виклад основного матеріалу

Однією з непересічних постатей, яка і словом, і справою брала безпосередню участь у реалізації українського національного проєкту в буремні роки Української революції, яка впродовж шести місяців очолювала Раду Міністрів гетьманату Павла Скоропадського, був Федір Андрійович Лизогуб, чиє 175-річчя з дня народження виповнюється 6 жовтня 2026 р. Не Гетьманець у газеті «Америка» за 13 травня 1933 р. дав йому таку характеристику: «... був цілком іншим – реальним, творчим – типом. Походив із старого та дуже визначного козацького роду. Його батько був щирим другом Шевченка котрий часто гостював у Лизогубів. Старший брат Федора Лизогуба, Дмитро, був одним з головних провідників революційної партії «Народної Волі» та загинув за неї на царській шибениці. Федір Лизогуб був довгі роки головою полтавського Земства (начеп губерніяльного сойму), що було звісне із свого українського духа. Під його головуванням полтавське земство завело школи українського народного мистецтва; збудувало земську палату в українському стилі і з українськими написами; видало збірники українського орнаменту; zorganizувало в Полтаві український музей; уладило ювілей Котляревського і поставило пам'ятник Котляревському (1902 р.) та дало почин до здвигнення пам'ятника Шевченкови у Києві»¹.

Попри вагому роль Федора Андрійовича в українському національному суспільно-політичному та соціально-економічному житті кінця XIX – перших двох десятиліть XX ст., до початку 2010-х років його особа рельєфно не виокремлювалася дослідниками з-поміж інших діячів революційної доби. Відносно нечисельна історіографічна спадщина, присвячена Ф. Лизогубу, стосується лише окремих аспектів життя і діяльності багатогранної особистості очільника гетьманського уряду. По суті як постать Ф. Лизогуба, так і його світогляд, різнопланова діяльність з реалізації українського національного проєкту залишалися маловідомими, незважаючи на те, що він, за словами П. Скоропадського, «був українець, любив Україну і цілковито віддавався створенню України»².

Беручи до уваги наведені вище міркування, є достатньо підстав вважати актуальною та своєчасною монографію Р. Пирога та Р. Тимченка «Федір Лизогуб – прем'єр-міністр гетьманського уряду (травень – листопад 1918 року)», що побачила світ у 2026 р. У фокусі наукової уваги авторів рецензованої книги – постать і родове походження Ф. Лизогуба, його тривала земська та меценатська праця, внесок у збереження в краї української культури, діяльність на чолі Ради Міністрів новітнього українського гетьманату.

Рецензована праця структурно складається з передмови, шести розділів, сімнадцяти підрозділів, висновків, основних дат життя і діяльності Ф. Лизогуба, світлин, списку скорочень та іменного покажчика.

Монографія Р. Пирога та Р. Тимченка «Федір Лизогуб – прем'єр-міністр гетьманського уряду (травень – листопад 1918 року)» містить всі характерні ознаки класичного академічного твору. Зокрема, у передмові авторами з'ясовано актуальність обраної ними для вивчення теми, мету, завдання, поняттєвий апарат дослідження. Науковці, щоб уникнути термінологічної плутанини, різночитання та різнотлумачення, чітко визначилися, що поняття «Українська Держава», «Українська гетьманська держава» і «Гетьманат Павла Скоропадського» вживаються ними у тексті як синоніми.

Історики висловили консолідоване розуміння гетьманату П. Скоропадського як авторитарно-бюрократичного режиму з близькими до диктаторських повноваженнями глави держави, за якого відсутній представницький орган влади, уряд поєднує виконавчі та законодавчі функції, що мав вузьку соціальну базу і позначений тимчасовим характером правління. На думку рецензента, таке визначення є дискусійним і може стати предметом окремого спеціального дослідження. Беручи до уваги зовнішні та внутрішні чинники, зумовлені обста-

1 Меценат і державний діяч доби Української революції 1917-1921 років: до 170-річчя Федора Лизогуба URL: <https://poltava.to/project/7049/>

2 Меценат і державний діяч доби Української революції 1917-1921 років: до 170-річчя Федора Лизогуба URL: <https://poltava.to/project/7049/>

винами воєнного стану, гетьманат 1918 року можна кваліфікувати і як консервативну або обмежену демократію.

Відповідно до академічної традиції, у першому розділі рецензованої монографії предметно і фахово розкрито образ Ф. Лизогуба в українській та зарубіжній історико-науковій спадщині. Обґрунтованими є висновки про те, що в сучасній історіографії, насамперед українській, земський та прем'єрський періоди діяльності Ф. Лизогуба знайшли певне висвітлення. Дедалі чіткіше формується уявлення про нього як багатогранну постать — земського реформатора, мецената, культурного діяча й державного менеджера доби гетьманату. Зовсім невисвітленими залишаються питання, пов'язані з життям і діяльністю Ф. Лизогуба в еміграції, поглядами та особистими трансформаціями після 1918 року. Ми погоджуємося з думкою колег, що цей період потребує подальших цілеспрямованих студій, залучення зарубіжних архівних фондів та маловідомих джерел, що дозволило б відтворити більш повну й багатовимірну біографію Ф. Лизогуба, включаючи його місце в історії української чи російської політичної еміграції. Тим більше, що автори з'ясували епілог доль майже всіх міністрів гетьманату. Водночас, на думку рецензента, було б цікаво ознайомитися в історіографічному аналізі й з рефлексіями представників української діаспори стосовно Ф. Лизогуба.

Науковий текст рецензованої монографії побудований на репрезентативному та багатоаспектному комплексі чотирьох груп історичних джерел. З-поміж них інформаційно значущими є перша група джерел — діловодні матеріали Ради Міністрів, зосереджені у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Наукову цінність становлять і документи фонду 1064 «Рада Міністрів Української Держави». Важливим джерельним масивом є матеріали фонду 1216 ЦДАВО України «Міністерство внутрішніх справ Української Держави», в якому зосереджено значний комплекс нормативно-розпорядчої та службової документації, зокрема накази, циркуляри, інструкції, доповідні записки, звітні матеріали та службове листування. Матеріали Малої Ради Міністрів, які збереглися в оригінальному вигляді та відображають дію управлінських механізмів.

Поряд з архівними матеріалами до рецензованої монографії залучено другу групу джерел — опубліковані документальні комплекси, які істотно розширюють можливості реконструкції різнопланової діяльності Ф. Лизогуба. Наприклад, «Земський збірник Чернігівської губернії» за 1890-ті роки по-новому дозволив авторам рецензованої монографії розкрити ранній етап громадсько-політичної діяльності Ф. Лизогуба.

Третю групу джерел, що вирізняється значним інформаційним потенціалом, становлять матеріали особового походження: спогади, мемуарні твори та щоденникові записи учасників і сучасників подій. Відзначимо, що автори критично підійшли до використання рефлексій частини гетьманських урядовців, які складали проросійське крило уряду.

Четверта група джерел репрезентована матеріалами тогочасної періодичної преси: «Нова Рада», «Голос Киева», «Киевская мысль», «Одесские новости», «Одесский листок» тощо.

Застосування новітнього наукового інструментарію в опрацюванні залучених до дослідження різножанрових достовірних історичних джерел уможливило ґрунтовність, фаховість і аргументованість суджень, позицій авторського колективу, представлених у рецензованій монографії.

Логічно, послідовно і комплексно Р. Пиріг та Р. Тимченко у відповідних розділах праці з'ясували різні аспекти багатогранної постаті Ф. Лизогуба, що дотепер не були відомі. Так, ними предметно відтворено походження, національну самоідентифікацію, службову кар'єру, обставини приходу Федора Андрійовича до уряду.

Фахово і коректно проаналізовано специфічні риси державно-політичної моделі гетьманату 1918 р. і місце в ній вищого органу виконавчої влади — Ради Міністрів. Поза увагою дослідників не опинилися й питання, що стосувалися налагодження Ф. Лизогубом діяльності урядового апарату, персонального складу і партійно-політичної орієнтації міністрів.

Нового осмислення і прочитання у монографії набули такі питання, як вплив прем'єра на хід реформування земельних правовідносин, системи судочинства, самоврядних органів

та інших галузей; наслідки сумісництва Ф. Лизогубом посади глави МВС; взаємовідносини голови уряду з гетьманом і німецькими союзниками.

У фокусі наукових зацікавлень істориків й такі аспекти, як дії прем'єра в умовах урядової кризи і на чолі другого кабінету; латентна відставка Ф. Лизогуба та наслідки його кримської місії.

Окремою з-поміж інших «родзинкою» монографії є те, що вона «жива». Авторам вдалося, застосовуючи новітній інструментарій історичної науки, відтворити не лише обставини, в яких жили і працювали їхні персонажі, а і реконструювати портрети постатей, які склали оточення головного героя – Федора Андрійовича. Текст монографії доречно насичений біографічними «вставками-ліхтариками» соратників та опонентів прем'єра Ф. Лизогуба, світлинами. У такий спосіб текст праці є збалансованим, доступним для його осмислення, читається з легкістю та цікавістю.

Водночас джерельна база дозволяла авторам повніше висвітлити дії уряду і прем'єра стосовно селянського повстанського руху, ставлення до радикальної політичної опозиції, зокрема арешту та ув'язнення Симона Петлюри, федеративної грамоти гетьмана тощо.

Висновки

Отже, узагальнивши викладене вище, є достатньо підстав для вмотивованого твердження про те, що монографія Р. Пирога та Р. Тимченка «Федір Лизогуб – прем'єр-міністр гетьманського уряду (травень – листопад 1918 року)» є ґрунтовним академічним дослідженням життя і діяльності Федора Андрійовича Лизогуба. По суті дослідники одними з перших у новітній українській історіографії відтворили цілісний портрет українського інтелектуала, мецената, громадського і державного діяча кінця XIX – перших двох десятиліть XX ст. на тлі епохи, за непростих умов якої реалізовувався український консервативно-ліберальний державницький проект.

References:

1. Ameryka [America]. (1933, May 13). No. 55, p. 2. [in Ukrainian].
2. Metsenat i derzhavnyi diiach doby Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv: do 170-richchia Fedora Lyzohuba [Patron and statesman of the Ukrainian Revolution of 1917–1921: To the 170th anniversary of Fedir Lyzohub]. (2021). Retrieved from: <https://poltava.to/project/7049/> [in Ukrainian].

Надійшла до редакції / Received: 19.12.2025

Схвалено до друку / Accepted: 15.01.2026

Опубліковано / Published: 30.04.2026